

САГА ОЛОХ

Сыаната
3 харчы

Прокопий Семенович ИВАНОВ

— Ас үөл программанын быһаарыгы хаһаайлынааһын араас формаларын сайыынарымыа тэҥ иттиһи-ти табыастаах усулбуойулары төрүтүт; Кооперация уонна биһиги сүрүн общественный производство-бут сайдыыта хаһаайлынааһын атын ньымаларын иһтэ биһиге дүөрөлөһүтүн ситиһи; Ас ре-сурсаларын үрдүтүн савмай наада-лаах резерваттарын иһтэһи; Бо-

— Олохтоох нийгэмдээний культу-
ратын, нийн үтүе угстариин харьц
таагүйга уоһиа сайлһинарыгаа ак-
тивтайды ахтыгы, мунат үтүе
саралзайлһинарын толору ойбоһүн
номсомол авторитетын чөлүсир тү-
һириг үмүк бодорготуу.

Василий Михайлович КЛАДКИН

— Бары промышленный предприятиялар, иши подразделениларыгар, рабочий бөлүмнелерге, дукаастарга экологический паспорттаанын сазотхобун; норуу хабайыштыбын объектары регионунциялаанынга, тууу бие

— «Томпо» совхоз оёшмалар одо-
дуран тизе сирин баһуёләктәрин
көстүүләригәр тәстү тупсарынын
ситийин. Визирдинләи тутууну ба-
ры ертүтәи оёшурга, 70 бары
һыйан оройуинаары коэффициент
Уус-Маяйа, Томпо, Алдерсеевская
Мәнгә-Хангалас, Чурагын оройуон
нарыгәр олохотууру ситиһәргә.

БАСТЫНГАР МУСТАН СҮБЭЛЭСТИЛЭР

Улахан итэҕэс батыһа-
тыһаан иһэ сүөлүнү кытта
улэ малча бэлиэтэни.
Ол курдук, 100 иһэ сүө-
һүттэн 67 айары иһа-
лыһа, Оттон 411 иһах-
тан төрүүх да, үүт да
иһаһыһа. Бу иһахтар
тан ортотунан 1500 иһа
үүт иһаһыһа буоллар,
совхозка эһи 61 тонна
үүт иһаһа хаалла. Иһа-
һаһаан сыйа устата 97
иһах сүөлү, 19 сыйла
көнүһүнөн олоҕо. Совхоз
үрдүгүн Итинник иһаһа

Балнэтэмт бэрэбэр-
кэлээһиннэри толортоон
баран нэсиконавтар иккис
шлээтсөгсөр төһүнүүлэр.
Экинэл аһаас нэсикона
улааһыт бэрэбэрэтэ 4
чаас 59 мүнүүтэ буолла.
Бастагы бэрэбэркэлээ-
һин хаамытыгар уста-
новка туһамыллар харак-
теристикалара бэрэбэр-
кэлээһиннэр, кини салал-
лыта уонна маневрен-
ноһа үчүгэйэ бигэрэстэ-
линнэ. Александр Викто-
ренко уонна Александр
Серебров доруобуула-
ры туртута үчүгэй, Оркн-
таа уаа сардар.

(CCTA)

Итнине, бүгүнкү өрдүк болдомтоңу эрайр болпу-руостары тула үлэнттар ир-хоро кэсэнттар, су-балэсттар, Суба му-нахха «Мылдагайы» совхозу ытта шефтар Чудьманнаары ГРЭС-тол анал делегация кэлэ кыттылым алла.

A. МАКАРОВ

Үлэ бары участвастарыгар Иван П. С. бойтун политической ортунун сипийт-хөппүт, инципиаалаах, принципальной уонна ирдэбиллээх үлэни быһылытын көрдөр. Экономисаны, партийнай салайыны диригитин билэр, тыа хаһаайыстыбатын производствотын тейиэсскэй уонна технологическай хааччыны боллуроустары толору компетентнай. Кини билиэти ылымнылаах бодууруу

Кладови В. М. коллектив обществения оловоор активнайдыл кыттар. Кини — ССКП обкомун чилинэ, ССКП Томпогобу райкомун бюротун чилинэ, оройуон Советын секретара.

Кладний В. М. өр сыллаах үрүк таһаарындаах үлэтин иһин

булбут 1819—1830 сс.
кутулубут маньшаттар;
хранилище начальнига
В. М. Захареева коного
палладины биэрингэ Ба-
лэмбир.

ССТА фотохрониката

Атын оройуоннары
тылп көрдөхкө, диндэл-
рин таһыгар кыһыл бы-
лаах ыйаатталар эра-
ууну кутан биэрээлэр.
Ол билиэхэ тобо кмал-
лыбатыр?

Куошашытан калэр
үрэхит ууга уолла,
сүөһүлөрбүт ууга суох
каалдылар. Ыксалтан
истеринарийн стация
аныттан уу баһабыт.
Бу үлүгэр кыһын бы-
таркан тымныыты-
гар эмбэхсин-овонньор,
кыямат да дьон, ол
быһыгар оҕолор итти-
чэ ыраактан уу баһа

Уу баһар автомаши-
наларх төрилтөлөр, комму-
нальнай хаһаайыстыба
производственной хол-
боһуа суһал көмөнү
онороллоругар көрдө-
һөбүт.

Н. КОРКИН, Н. ПО-
НОМАРЕВ уо, д. а.
— барыга 6 мал
илин баттабыт.

1920 сыл олунньу 3 күнүгэр В. И. Ленин Москвада РСФСР Сыйанастарын государственной хранилищетын (Гохрани) төрүөтүгэр туһунан РСФСР

НКС уураагвар илин бат-
таабыта. Гохронга РСФСР
кымыл көмүстөн, плати-
наттан, көнөкө үрүн кө-
мүстөн, бирдизантан, му-

«Саха-спринг кыһына олус тыннымы. Ардыгар 60 кыраадыска тиийэр. Оччого кыылар хоросоннорго, оттоо дьонноор дьылларга саһан быыһааллар». Ити оскуола өбүтүн сурутуунан үлэтигэр, Итэҕэйимтиэ дууһаах оҥо арайдаах! Виһиги кыһини тымыктыган дыйдах арааҥҥа чылыырбытын, ханыҥ үсүлүбүйдэ тутан-үрөтөн олорорбутун айдоохтөөбөт буолтала.

Оропуон оркуолалар олус тымныылар. Бидигин Хайахсыт, Боулгур Сылга, Болтоно оолорго сонноох олорон үөрэнэ уусуобунага сылдылар. Үгүс оркуолалар температурнай режимиэр аяарматтан латпа намыһах.

Бишр сааһын тухары тынныгытынан аатырбы өскуола—Сылан өскуола та, Быйыл күһүн минн саага директор А. М. Максимов сууран-көтө котельнаяга биэс сан оһоһу олордубуттара. Вастаан утаа, кырдым олус сылаас буолбун. Ол арээри сыланнар сылаас олохторо уһаабат да. Ахсыһын 30 күнүгүүнүгэр система уу тобо баран, оһохторо да би тэбэн кэбислүгэр Уччуудаллар бары туруна уонна совхоз үлэһиттэри көмөлөрүнөн системалар чөлүгэр түһэрбүгэр арээри, сылааһы сөптө температурада тиэрдибэтхтэ. Виллени бу өскуолага сорох тыһын күннүгэр 5-6 ар кыра дыс сылааска тийгээли

Бийиги бу оскуола
сылдын сэтгис, ахсыс к
лаастар үөрэнэччилэр
кытта көпсөтүбүт. Кы
лэр көпсөмүлэр: «Оску
лабыт тымыныта ба
буолан, школьнай форм
бытын көпсөтүбүт дадан
Синтер кэттаххэ сии-би
тымыны. Ол нини с
прох сылдыабыт. Уруо
суруйа олорон илинэ
бөбүөрөн хаалар. а
соммут сизге мэйэйдн
Мастерскойга кини ты
нарына, бурданыа с
дыар буолар. Төрөтт
тарбит оскуолаа м
тыахтарын баарбати
диданы, хаймахтарай,
рэннэхлэтин эмтэ паз
буолулаа».

Аны бу окуула уч
тала У. Н. Протопопо
ва катэсэнин итхэр
«Наардын» окуула
тымнын буолууна,
рамааччылар да, утуу
лар да өртүлөрүттөн к
түөннэх төрөни, үө
түн суох буолар. Куру
төгүргүч эрэ саны
үрүк бүтэрин итхэ

буоллаххына, туох үөрүбэ кэлэбэй. Билигин, учууталлар, өссө кэлэ-бара, тура-олоро сырыттаахпыт. Бизестин-алтаһын уруугу быһа олорон тахсар өлөрөөрү ардук охсуулаах буолуо дин саабыһыны».

Бу оёқуола нуучча ты-
лын диригэтэн үөрэтэр
кылаастаах. Манна оро-
йуон атын пэбиллэктэри-
тэн, ардыгар атын оро-
йуоннартан тийэ кэлэн
үөрэннэлэр. Күннүлэр, ону
таһынан Түөйэ, Улахан
Күөл оҕолоро—барыта
25 оҕо—былыргы үйэтэ-
ди, урдэ курдат, истэни-
тэ үрэ турар интэриакка
дыаллэннэлэр. Оҕолор ис-
тээх соннорун кэпэ сым-
дыллар, сорохторун мун-
нуларын тыһа сурдур-
лас.

«Интернатный тымныи. Оголор тымныи оскунаттар тымныи дьһэзукка кэллэллэр. Ол ниии, ыксаан, тымныи улааппыт кэмнэгэр оголору ыалларга таргатаалан олордубунтут. — диир нигэсчии С. А. Ситцева. — Билигин эмий оголорбутун мустубут. Уопсайынан, сака интернат тутула плагиинэ балаһыанньа көмүгө буолдо».

Амма оро оскулаты-
гар кымын утенизми тур-
дарына нитизер системала-
ра алдынан, оболор эмиз
итинник усулуобуйага уе-
реналлэр, Аман терилли-
бит комиссия дааңидай-
рынан, бу оскула улахан
корбуна 6-8, интерната
10, начальнай оскулате
7, алта саастаахтарын ос-
кулате 11 ара ыраадыс
сылаас атилэр. Омоо хо-
лоотохо, Болтоно ари-
кылаастаах оскулатыга
балаынанна арында ор-
дун дизиха сеп—12 ы-
раадыс сылаас (көрдөбү-
быгыттынан, оскула 18
кыраадыс сылаас буо-
луоттаах). Бу сага ос-
кула соторутаадыга эми-
тоно сасынт. Музейдар
гонмутун каныкул кими-
гэр эр дон учууталлар
куустуринал приориттар
Оволоргон, учууталлар
тан: «Тонмоккут, ыадыс
баккыт дуо?»—дизн май-
таалаабыт. «Тонгобут да-
раны, улаханнык ыадыс
барыт. «Сылгыттынан»
хаалыппыт быгытлаах
Оскула манник буолуот
таады мурдун саныы

Ол эрээри, төгө д
«сыйгыттыгыбыз» ийн
оскуула тынмыта үөр
нөөччилер да, учууталла
да доргобуяларыагар са
быдыала суох буолбат
чахчы. Ону оройуоннааг
санэидетация мэньи
көрдөрүүлэрэ туоһулуул
лар. Былыгы үөрэх дь

лыгар Амма орто оскуо-
латын үөрэнээччилэр.
327 төгүл ыалдан 332
үөрэх күнүн сүтөрбиттэр.
Күннилэр ОРЗ, аягына
хронической тонзиллит,
бронхоневмония, гнойный
отит, острый цистит
о. д. а. курдук ыарым-
дынан ыалдьыттар.
Сыланса 98 оҕо ыал-
дан 588 үөрэх күнүн, 19
учуутал ыалдан 171 ыал-
кунун сүтөрбиттэр. Ону
таһынан бу оскуолаттан
3 учуутал өһөдөстөр-
үөһүтүмүс операцияга бар-
быттар. Ону оскуола тым-
нылытынан эмнэ быһаа-
рыаха сеп. Ваксыга үө-
рөнөөччилэр 207, учу-
таалар 83 төгүл ыалды
быттар. Ити сыһыппара-
туохулуулларынан, аа-
таммыт оскуолалары-
нуттүүнээх үөрэх барба-
тах. Билиги маана оро-
ҕуон ылаабынай педиат-
рыттан П. П. Тарасова-
тан бэйэтин санаатын үл-
лэстэрингэр көрдөстүбүт.

— Бийиги ангина, оюу тымныян маадбара, ту муулуура улахан куттал суох курдук санымыбыт Оттон оёо сылга үс-түөр төгүт оянуук ыарыйдытына, хайаан даганым сүһүбэр, сүрүбэр обустарар Онтуката саанык тухары ааспат-арахпат ыарымт кубулуйар. Реиматизм ээлини сылларга сүтэн эрдизэн үөрбүпүт, нэлленики сылга эмиз уөдүйүз эрэр. Бийиги оқолорбу тутар тэнийбит хабылбүөр ыарымыла — барыта оқуолалар тымныыларыттан, Мин самаабар итиниз санэллпдстанциадас кытаанахтык сылысаннаһыан наада. Үөрнөргө сөптөөх итин олоқтоммотох оқуолалар сабыллыктаахтар.

Быйыл сайын Амм орто оскуолатыгар тыһ. солк. электробоордованаа уларытыллыбыта. Сыланыа 70 тыһ. солк. өрөмүөн ытыллыбыта, теплотрасса уларытыллыбыта, биэс көтө олордүлүбүтэ. Хайа-сына котельнай реконструкцияламмыта. Илэрэз сыл Бахсы оскуолатыгар 20 тыһ. солк. ууһууруллыбыта. Ол эрэрэ оскуолалар сиб-бииһиммилэр, үлэллэр, үрөнөр үсүдүбүтэ суох.

Быйын тийэһинит-төмөллүт, кыайбаны хопонпур үгүс. Ол эрэрэ оскуола тыһыммат-оо соннуута буолбата. Ону өйдөтө да сатын наадата суоҕа буолу. Онон райсовет испок-ма, норуот үөрэтирмэт-отдела бу дьыалаҕа тедуттон сатыланы ырда-лы, сыһаны туруору-тарыы баада.

В. СТЕПАНОВ,
санитарный врач.
Б. ПАВЛОВ,
хайнхат амалд. норг.

✧ Бас билиш туһунан Сокуон бырайыагын дүүллэһии ✧

**Барыта—биһиэнэ,
миэнэ бҮолбатах**

Бас бидин гулунан олус суолталаах Сохуон үс вариантнаах бырайыага норуот дүүдүлүр табыста. Бу варианттар сиргэ уонна производство атын средстволарыгар чааһынай бас билиини киллэригэ дуу, киллэригэ дуу дьэн боһурууска сүрүн уратылардаахтар.

Билигчн дийду тух баар баайа түүрт көрүг- жэ арахсар: государствен- ный, колхозный-коопера- тивный, общественной та- рителэр уонна граждан- нар тус бэйэлэрин (лич- ный) бас биллэлэригэр. Итилэртэн иккис уонна үһүс көрүнүрүн госу- дарство үксүн бэйэтин илэнтитигэр ылан, сирдин- уоттуун, быһата, тух баар сүүрүн баайбыт ба- рыта государство бас би- лэнтитигэр нигирэп, чааһы- ный бас билли эстэн, этэр- гэ дьылы, барыта бийиэмэ, ол эрээри мунэ буолбатах дьин өйгө-санаада нитил- лэн 30-с сыллартан ыла олорон кэллэбит.

Од түмүтүр туохха тийи биллэтин бэри бэриэ биллэнт: кураанах прилавоктар, миллиардынан икк, дүрүг финансовый-экономическая кризис. Ол гынан баран саймай кулаба, кутталлааба бөлөмгө үөрөнөн хаалан, туохха да улаханньын долгуйбаака көлөлүн тахсыбаака үлэ лээн, уопсайтан албэри сомсор, наар барыстанар уорар-талыыр, нигиэхтэ нэр ойго-санаада ыллар быппытыгар буолар. Ол киһи нигиэхэ эйбэс-сайа бас, көмөлөөр, сиргитибэр биэрэр, уопсай дьыаланын ылдыар истиг, уйа бас санаата, киэм-куон үтүө майгыта-сигиэлтэ тахымсыытыгар тирээт.

Машык бычыкта-майгыта ниталлибиги сүрү биричингизе биллэр. О социализм Ленинск принциптеритти туораан туту барытын уопсай дази, ханна даганы хааа. Ыш суох буолбутугар сытар. Били ССРС народнаа депутаттарын II съезигэ депутат Н. И. Травкин эпитин курдук: «... общегосударственная собственность—это благо. Нет она ничья, и ее очень удобно разворовывать». Внизу—песуны, в середине — мафия, сверху—коррупция. Таши кому и лень». Кырдык да, оннуу. Оссе биннэхэ «государство моонно суол» дии омсоллох ойдобул уоскэ. тэ.

Дээ бу быһыыттан-магыттан тахсымга бас булун туһунан Сокуон сүрүсүлтаным ылыада. Бу Сокуон бырайыагыттан мичээһинэй бас булун туһунан болпурдуосна тохтуонун бидарабын. Мамма

Барыта— миэнэ б

үгүс мийн, үөрэдиттэн ту-
тулуга суох, чааһынай бас
билин дьээн тутун үчүгэй-
дик арааран ойдообото
дыксиинэрэр. Үгүстэр бө-
лөлөрү бас билэр дьөлө-
рүн, малларын, сүөлүлө-
рүн, массыыналарын, о. д. а.,
торилларын бу мии чаа-
һынайым дьээн курдук өй-
дөбүллэхтэр. «Дьэ, бэй-
эм чааһынайбыттан бэйэ-
риэ суох курдуктун» дьээн
тыллаһааччы суох буолба-
тах. Оттон ити ис дьыңгэ
туе бэйэ (личнэй) бас би-
линтэ буолар. Чааһынай
бас билин дьээн производ-
ство средстволарын, ол-
жотэр сирн, заводу, фаб-
риказы, мастерскойу,
махаһыны, араас үлэ
средстволарын, о. д. а.,
бас билин ааттанар. Би-
лиги дойдубутугар чааһы-
най бас билин эстибитэ
ыраатта.

Дээ, сайн Союонга чааһнай бас билийн киллэрхтэрэ дуу. суох дуу? Ордук сир ба билийн. СССР Верховнай Советын киллэрлэлбит сүүрү быраймакка ол суох. Отто Верховнай Совет экология уотна айылса ресурсалары рациональдык туһаны болпуруостары көрө комиссияны тэтиэ Литовский ССР киллэрбит альтернативнай варианттарыг чааһнай бас билийн киллэрнэйдилэр.

Бу болпуруоска эгин тус байж санаам хайдагый! Үйлэаччү, солтөөсүнэн көрөн килэлэргэ дин, Ордун сиргэ. Утарсааччы мугура суох элбэх. Ичин лэр сүүн нуоһурдара оччодо социализм принциптеритэн туоруубу дуо, эмнэ баайдар, нулаастар үөскүөхтэ дин Оттон барытын уопсай даан, үгүн уопсай хо чуолтан оймохтоон тус социализмдын туттубут Вилигин баайдар, дыдаа гылар; харана экономис миллионердара суохта үһү дуо? Улуу Пушкин остуруулатыгар курду сирэ суогу, наһаа элбэ багаран алдыммыт хоруу дабытыгар төннүбэтиби дуо?

Оттон производство сурун средстволара государствo яллагыгар баар атын дьону колхозуннааһын көрүлүбүт общество тыгар чыныкый, бэйа эр үлгүлүн хайан да милаионердар, алара байыктар үөскүөтүрүн табымыт. Манна уруу «Кымына» ученай Е. Е. Алексеев билинй Мылкы дайыбытыгар сыдыл

суруйбутун өйдөгөөххэ. Эсөктүн үзэнтэ айга орчотунан 1000 солк. хамнаһы ылар да буоллаҕына, сэлтэ 12 тыһ., 20 сылта 240 тыһ. солк. эр тахсар. Миллионерга дьэри ыраах. Уопсайынан, билинн үгүн сылларга интэлибонт атын дьон хармаанын ааһар, барытын тэҥник, ордугургуу саһыар өбүт-санаабыт отор тахсан биэрбэтэ буолдо.

Сиргэ төнүүххэ. Былырғы философ эппитини, байыгтайыг асат — ула, ийгэз — сир. Туох баар сайдыы сир ийгэз сыйынтан тутулуктаах. Кыдабынайа, сиргэ хааайыны булуохха, Сүрүн бырайыакка сир багыны государство бас билиитигэр хааларан баран коллективтарга, бирдинилээн дьонго, Ылга арендада уонна ууну кэмнээх нэһилиэстибэз барыллар ууһааныга бириэххэ дьэн этилэр. Эмиэ үчүгэй нурдук. Ол эрэри аренда дьон уларсымы буоллаа дин. Уларсыбыты хаан баарар төттөрү ылыахха, уларытыахха, быдыахха да сол. Кинээх сыйыан да оһуку буолуо. Оттон бирдиндээн маалларга, бааһынай хаһаайыстыбаларга а олохтоох усулуобуйаттан көрөн уһаайба, даача участкаын, наһаа кинээ суох оттуур, иһын иһар сирдэр хаһынай бас билиитэ атылаларын бобон туран биэрэр буоллар, сыйыан бүкатын атын буолуо этэ. «Сир — бааһынайдарга!» дьэн Октябрьскай революция лозуну сорго да буоллар дьыһгыэхтик олоххо киирдэ этэ.

Манай ташинан чагм-
най бизнеси хөгжлээ,
ныра мастерскойдары, бу-
феттары, чайнайдары, ос-
толсбуйдары, маханын
нары да буелдун, найм-
ланар үлэнтин хаарча-
таан туран, аһар буоллар
государство монополизаты
гар конкуренцияны үөс-
кэтэн сайдыыны түргэтэ-
тэргнэр саарбахтаабан
пын. Манна социализмтан
туорааһын туох да суох.
Саамай кылаабыһайа
сир барыта, хас алас
үрүйэ-харыһа, тыа, баа-
һына—туох барыта кини-
ни бас билэр хаһаайын
наах буолуохтаах.

«Государство моё —
своё, барыта — бийнээс
минэ буолбатах» дээ
ойгон-сананттан төлөрүү
сөө буолла.

И. ПОНОМАРЕВ

Қыдырған Бей

